

Mowa nienawiści w języku polskim: wybrane przykłady ze szczególnym uwzględnieniem dyskursu szkolnego

**Prof. dr hab. Sylwia Adamczak-Krysztofowicz
dr hab. Anna Szczepaniak-Kozak**

Instytut Lingwistyki Stosowanej

Plan wystąpienia

- Mowa nienawiści: definicja i cechy;
  - Skład narodowościowo-etniczny w Polsce;
  - Zagadnienia prawne;
  - Analiza zebranych danych: charakterystyka incydentów oraz mowa nienawiści w takich sytuacjach;
  - Analiza przykładowych komentarzy do artykułów online: użyte wyrazy, zwroty i zdania świadczące o nieprzyjaznym nastawieniu;
  - Wnioski ogólne, dydaktyczne i szkoleniowe.
-

Cel nadrzędny prezentacji

Mowa nienawiści może być częścią rzeczywistości szkolnej, a nauczyciel, w tym języka polskiego, powinien być w stanie ją zauważyć i odpowiednio reagować.

Jej znaczna część może mieć charakter implicytny/niejawny.

Współczesna szkoła

---

staje się **coraz bardziej wielokulturowa**;

Wielokulturowość niesie:

- **Pozytywy**: szansę dla uczniów i nauczycieli na poszerzenie wiedzy o innych kulturach czy też nabycie niektórych kompetencji miękkich
- oraz
- **Negatywy**: nieporozumienia, z których tylko część można wytłumaczyć brakiem dostatecznej świadomości czy też kompetencji językowej osób, które ich doświadczają lub problemami okresu dojrzewania.
-

Rasizm i ksenofobia w szkole

- dotyczą tylko niektórych szkół, ale te problemy będą się nasilać;
  - niektórzy uczniowie lub pracownicy oświaty świadomie formułują wypowiedzi o charakterze rasistowskim, ich zachowanie przybiera formę napaści słownych, niewerbalnych lub fizycznych;
  - raport Strani i Monteoliva (2016) w UE; w Polsce: Adamczak-Krysztofowicz i Szczepaniak-Kozak (2018); Gawlicz, Rudnicki i Starnawski (2015);
-

Mowa nienawiści

---

wypowiedzi,
„które rozpowszechniają, podżegają, propagują lub usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm lub inne formy nienawiści oparte na nietolerancji, włączając w to nietolerancję, przejawiającą się agresywnym nacjonalizmem i etnocentryzmem, dyskryminację i wrogość wobec mniejszości, imigrantów, lub osób wywodzących się ze społeczności imigrantów”;

(Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy nr R/97/20)

Mowa nienawiści

- ✓ **umotywowana, strategiczna i najczęściej świadoma** forma niegrzeczności językowej;
  - ✓ cel: **skrzywdzić, poniżyć lub zastraszyć** z przyczyn po części niezależnych od poszkodowanej osoby;
  - ✓ najczęściej kierowana **ze względu na cechy prymarne**, tj. dziedziczne, niepodlegające zmianie (kolor skóry, rasa, narodowość, przynależność etniczna, orientacja seksualna, wyznanie religijne);
  - ✓ wypowiedzana, **aby ustanowić relacje hierarchiczne** lub kontrastujące między rozmówcami lub nadawcą i adresatem komunikatu na osi np. lepsi/gorsi, podobny/niepodobny; cywilizowani/niecywilizowani.
-

Mowa nienawiści

- ✓ osoby wypowiadające mowę nienawiści często gromadzą wokół siebie osoby o podobnych poglądach, stąd uważa się, że **szerzenie mowy nienawiści to potencjalne źródło zakłócenia porządku publicznego**;
  - ✓ z perspektywy prawnej stanowi **nawoływanie do nienawiści lub do działania** (ang. *call for action*) na gruncie uprzedzeń rasowych, ksenofobicznych lub dotyczących np. wyznania/bezwyznaniowości, orientacji seksualnej.
-

Mowa nienawiści

- ✓ **dowolny rodzaj i forma** wypowiedzi (najczęściej nie zawiera środków łagodzących), np. obraźliwe liściki, graffiti;
  - ✓ mogą być **czyny**, np. zamykanie w toalecie, utrudnianie przejścia, rzucanie przedmiotami w kierunku osoby znienawidzonej, opluwanie;
  - ✓ akty chuligaństwa i bójki w szkołach wielokulturowych;
  - ✓ **brak komunikowania werbalnego i niewerbalnego**, tj. unikanie komunikacji interpersonalnej, np. w szkołach dzieci są dyskryminowane osamotnieniem przez rówieśników;
  - ✓ może mieć miejsce nie tylko w komunikacji bezpośredniej (prywatnej, publicznej, w mediach, online, w kontekstach instytucjonalnych - szkoła);
-

Mowa nienawiści w nowych mediach: Samorząd uczniowski w LO „Marcinek”

Rasistowskie komentarze: somatyzacja, wyższościowe ocenianie, kryminalizacja, przypisywanie poglądów politycznych

-pose: murzynek bambo w Afryce mieszka, czarną ma skórę ten nasz koeżka... szczęście, że bambo czarny wesoly nie chodzi z nami razem do szkoły a jednak w imię tolerancji mają i murzynka, punkty dostał za kolor skóry a i dyrekcja z obawy przed zarzutami o rasizm musieli go przyjąć ubogaci kulturwo kilka uczennic chętnych czarnej pały

👍 2

👉 3

odpowiedz | usuń

-AK: czarny w marcinku????????????? Jak by powiedział Popiołek: "Świat się kończy..."

👍 8

👉 13

odpowiedz | usuń

-espe2: No i PO tym zdjęciu widać kto stoi za tym całym protestem, terrorysta czerwony sweter pewnie dostał od samego jacka KOMunisty który go tu zaprosił.

Mowa nienawiści: suprematyzm rasowy

Najnowsze statystyki: wrzesień 2018

Eurostat:

- ✓ do UE oficjalnie wjechało ponad 3,1 mln. osób;
  - ✓ 683 228 osób otrzymało w ubiegłych 12-miesiącach pozwolenie na zamieszkanie w Polsce;
  - ✓ najwyższa liczba bezwzględna w całej Wspólnocie;
  - ✓ trzecie miejsce w przeliczeniu na jednego obywatela (na każde 1000 mieszkańców pozwolenie otrzymało 18 osób spoza UE);
  - ✓ ponad 535 tys. pozwoleń wydały Niemcy, Wielka Brytania (517 tys.), Francja (250 tys.).
-

Najnowsze statystyki: wrzesień 2018

- ✓ 85 proc. osób przyjeżdżających do Polski to Ukraińcy;
- ✓ większość deklaruje, że cel ich przeprowadzki to podjęcie pracy;
- ✓ **Poznań i Wielkopolska:** w 2017 zarejestrowano w woj. wlkp. ponad 182 tys. oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi (172 tys. Ukraińcom);
- ✓ ok. 3200 uczniów z zagranicy w Wielkopolsce;
- ✓ 700 dzieci obywateli Ukrainy, w poznańskich szkołach i przedszkolach;

<http://kongres.odnpoznan.pl/aktualnosci/wzrost-liczby-cudzoziemcow-w-szkolach-i-przedszkolach/>

<http://kongres.odnpoznan.pl/aktualnosci/poznaj-sasiada-obywatele-ukrainy-w-metropolii-poznanskiej-dwa-spojrzenia/>

Dyskryminacja w polskim prawie

Każdy rodzaj dyskryminacji jest nielegalny w Polsce (art. 32 *Konstytucji*);

Werbalnie wyrażona dyskryminacja i rasizm jest przedmiotem art. 119 Kodeksu Karnego, który odnosi się do przemocy fizycznej i bezprawnej groźby adresowanej do osoby ze względu na jej pochodzenie etniczne, narodowe lub rasowe.

Groźba

---

wypowiedź zawierająca zapowiedź czynu karnego

wobec pojedynczych osób lub grup osób, i ich bliskich, ale także **zastraszanie osób**, np. gdy chcą zgłosić służbom taki czyn, **oczernianie** osób i ich bliskich;

Sprawa „Marcinka”

Śledztwo prowadzi policja, zażądała adresów IP od portalu.

Art. 257 gwarantuje ochronę ludzkiej godności oraz zapewnia ściganie przypadków publicznych napaści z tych samych względów.

Dyskryminacja w polskiej szkole

---

*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia
10.05.2013 r.*

zmieniło rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego
(Dz.U. z 2013 r., poz. 560);

jeden z obszarów wymagań państwa wobec placówek
oświatowych to obowiązek prowadzenia działań anty-
dyskryminacyjnych obejmujących całą społeczność szkół,
przedszkoli i placówek.

Mowa nienawiści w dyskursie szkolnym i akademickim w oparciu o wywiad pogłębiony oraz analiza danych zawartych w komentarzach do artykułów online

Cele badania nad dyskursem szkolnym i akademickim

---

pokazanie cech wspólnych dla interkulturowych spotkań na terenie placówek oświatowych, w tym uczelni wyższych, które mają charakter nienawistny poprzez poznanie indywidualnych historii osób, którzy doświadczyli aktów rasizmu lub dyskryminacji w związku z ich innym niż polskie pochodzeniem

---

przeprowadzone badanie: narzędzie

---

wywiad pogłębiony w oparciu o kwestionariusz wywiadu
6 kategorii pytań:

I. Wprowadzenie

II. Incydent

III. Zgłoszenie wydarzenia

IV. Po zgłoszeniu wydarzenia

V. Inne doświadczenia oraz ocena

VI. Oczekiwana pomoc

---

przeprowadzone badanie: uczestnicy

---

44 wywiady razem (2015-2019), tutaj 13:

- 9 kobiet i 4 mężczyzn, 17-35 lat;
  - 7 kobiet z Ukrainy (KU 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7);
  - 1 kobieta z Rosji (KR);
  - kobieta z Polski (KP), której mąż jest z Kongo, a córka ma dwunarodowe pochodzenie;
  - mężczyzna z Nigerii (MN);
  - MU1, MU2 (mężczyźni z Ukrainy);
  - MB (mężczyzna z Białorusi).
-

Charakter incydentu: Wrogie pobudki

KP: Jej córka doświadczyła nieprzyjemności już na etapie przedszkola. Pewien chłopiec wykrzykiwał w jej stronę w salce pod opieką wychowawczyni, że jest brudna i, że nawet gdyby się wyszorowała do czysta to i tak nigdy nie będzie biała. Innym razem wykrzykiwał w jej stronę: "Masz płaską twarz. Wyglądasz jakbyś się zderzyła z dupą pawiana". W szkole ktoś ją zamknął od zewnątrz w kabinie w toalecie i nie mogła się wydostać. Jej rodzice interweniowali u nauczycieli, pod których opieką do tego doszło, rozmawiali też z matką tego chłopca. Po tych rozmowach sytuacje nie miały miejsca.

Postawa niektórych nauczycieli

---

część nauczycieli zachowuje się w sposób rasistowski;

MB: on i paru innych obcokrajowców w grupie (studiowali hydrologię) nie dostawali dobrych ocen u nauczycielki na uniwersytecie, która przykładała szczególną uwagę do błędów gramatycznych:

(51): there was something like I can feel that she hates everyone... on my year there was like... five or six people from Belarus, Ukraine and from and one person from Russia and she was... not giving us good marks.

Brak pomocy i zrozumienia ze strony nauczycieli

Nauczyciele nie potrafią wytłumaczyć prostym językiem danego zagadnienia (MU1, 241).

Koncentrują się tylko na błędzie; wyszukują w całości poprawnej wypowiedzi jednego błędu i wystawiają za to negatywną ocenę.

Brak zrozumienia u nauczycieli

Reagowanie i szukanie wsparcia wśród nauczycieli staje się wyjątkowo trudne, jeśli osobą dopuszczającą się nierównego traktowania jest nauczyciel czy nauczycielka o wysokiej pozycji w szkolnej hierarchii.

KU4 (53): nauczycielka ciągle wzywała dziewczynkę z Ukrainy do odpowiedzi, wstawiała jedynki, pomimo jeszcze nie zadawalającej znajomości języka polskiego;

Nic nie jesteś warta, siadaj.

Wracaj do domu, może tam będzie ci lepiej.

Dyrektorka nie reagowała, sprawa skończyła się w Kuratorium;

Postawa niektórych nauczycieli: Brak reakcji

**Brak płynnej znajomości języka polskiego skutkuje
wykluczeniem z grupy.**

KU6: w trakcie prezentacji ustnej na UE w Poznaniu popełniała błędy gramatyczne i usłyszała od kolegi z grupy:

You should not make it in Polish if you cannot speak this language correctly and maybe also study in Ukraine, not in Poland.

Student nie używał sformułowań rasistowskich, ale w odczuciu również pozostałych osób w grupie celem takiego komentarza była dyskryminacja.

Nauczyciel akademicki nie zareagował, każąc bez zajmowania żadnego stanowiska kontynuować prezentację.

Inne środowisko to z reguły problem

---

porażające/totalne doświadczenie osadzenia w kompletnie innym środowisku językowym;

MU1(233): *it is difficult to understand the educational material it was you know everything in Polish .... even the programs on the computers were in Polish.*

Brak informacji

KU7(49-53): *I also already said **I couldn't for example compare** with my group in university **I couldn't understand everything they told** and sometimes it was very important information for example when we have exams, when we have something when we need to write something, when we have a deadline and **I just couldn't understand it** because I've known I just ehm*** we had ehm dif... ee*** **another system of education** in Ukraine. And here for example we have **thousand thousand of mails** and we need every time****

Charakter incydentu: utrwalanie stereotypu

KU1(153-160): Bo jak w szkole, nikt nie mówi o tym, że ten jest Murzynem po prostu, a raczej on pochodzi z tego kraju albo ma jakieś te i tamte, tak normalnie, bo jak masz inny kolor skóry, to ty jesteś głównym jakimś i nauczyciele w żaden sposób nie reagują na to, jak dzieci tak mówią, to jak będzie miało 30 lat, to też tak będzie sobie pozwalało.

Komentarze do artykułów online

**Jak uprzedzenie rasowe lub postawa
ksenofobiczna
objawiają się językowo;
przykładowe wyrazy, wyrażenia, tematy**

**Dane z wywiadów i wpisów na portalach
internetowych, np. pudelek.pl dotyczące
Omeny Mensah (2017)**

Mowa nienawiści: przykłady tematów i wyrazów (cytaty)

Bardzo ograniczony zasób pojęć i sformułowań reprezentujących język równościowy.

Obelgi na porządku dziennym, w tym wyrazy wulgarne:

- somatyzacja: *smoluch, czarna swołocz, osranoskóry, ciapaty*;
  - wypowiedzi dehumanizujące: *małpy, zwierzęta a nie ludzie*
  - uprzedmiotowienie: *Ścierwo, niech tam zostanie. Nie można zaśmiecać Polski*;
  - Hiperbole kwantytatywne: *murzyńska hołota, zalew czarnoty*;
-

Mowa nienawiści: przykłady tematów i wyrazów

- **dzicy:** *kozojebcy*;
- **pochodzący z miejsc o niższym stopniu cywilizacji** (nie mają edukacji, brudasy):

Zawsze może sprzedać mieszkanie i jak w Ghanie ulepić sobie chatę z krowiego gówna;

Won prostytutko na swoje drzewo!!!!

- **cudzoziemcy nie mają praw:** *Polska dla Polaków*

Czarnulko jesteś u nas więc siedź cicho;

Jakby była rodowitą Polką, to może się wypowiadać na tematy uchodźców!!!;

Mowa nienawiści: przykłady tematów i wyrazów

- **Brakuje im rozumu, wykształcenia:**

Klepią te bachory na hektary a potem beczą, że nikt ich nie chce utrzymywać.

Nieroby i dziecioroby;

- **Kryminalizacja zachowań obcokrajowców** (popołniają morderstwa, gwałcą, zwłaszcza polskie kobiety i dzieci):

Nierobów nam nie potrzeba, gangów gwałcicieli.

Murzynek bambo w afryce mieszka, czarny to złodziei pono koleżka;

Mowa nienawiści: przykłady tematów i wyrazów

- **Wykonują szemrane zawody:**

paniusia do towarzystwa; dupę zedrze, a karierę zrobi;

- **sami winni/niechęć ma podstawy:** komentarze zawierające wypowiedzi racjonalizujące negatywne zachowania bądź postawy względem omawianych grup;

KR: Tylko wy, Ruscy, moglibyście być tak głupi, żeby wybrać tych bandytów i ty ich też pewnie kochasz, co?

Mowa nienawiści: przykłady tematów i wyrazów

- Odbierają Polakom miejsca pracy:
Sponsoruj sobie sama ... Polska też w biedzie.
Dzieci nasze potrzebują pomocy a nie murzyńskie;
  - **Wracajcie do swojego kraju:**
Ciesz się, że możesz żyć w Polsce, ale nie waź się ściągnąć ich więcej. Marzy ci się Afryka, to droga wolna, wynoś się;
Hej plemienna księżniczko. Do Afryki wio.
  - **Neologizmy:** *Ukraina- Upadlina, bambucza, bandery;*
-

Proponowana forma pracy

Implikacje dydaktyczne

Szkoła jest kluczową instytucją dla dzieci i rodzin obcokrajowców (Kubin 2012: 56).

Sytuacja obecności dziecka migranckiego we wspólnocie szkolnej (o innym niż większość pochodzeniu kulturowym – niepolskim i/lub niechrześcijańskim) stanowi prawdziwe wyzwanie dla szkoły (Kubin 2012: 57).

Co można zrobić?

- bójki, przezywanie, szturchanie, popychanie nie powinny być traktowane jako zwykłe chuligaństwo czy kłótnie (Kubin: 2012: 65);
  - O takich przypadkach należy rozmawiać otwarcie, reagować na nie natychmiast i nie doprowadzać do sytuacji, kiedy konflikt między dziećmi/nauczycielem a dziećmi eskaluje się;
  - Uświadamianie młodego pokolenia – wszelkie formy mowy nienawiści mogą inicjować i wspomagać procesy konstytuowania się grup, zwłaszcza skrajnych, których członkowie żywią podobne uprzedzenia rasowe i ksenofobiczne.
-

Implikacje szkoleniowe

Nauczyciele języka polskiego jako obcego i nauczyciele języków obcych powinni być użytkownikami języka w sensie ogólnym.

Należy pielęgnować własną kulturę, wskazywać na odmienności w jej obrębie, ale i zwracać uwagę na różnorodność kulturową wokół nas oraz na „korzyści, jakie społeczeństwo może osiągnąć przez włączenie doń migrantów” (Frelak 2007: 249).

Nauczanie języka polskiego jako drugiego

Większy nacisk na uczenie się języka polskiego;

- Uczenie się języka polskiego wpływa szczególnie na możliwości pobierania nauki przez dzieci migranckie (Kubin 2012: 63);
  - Tylko znajomość tego języka może zapewnić obcokrajowcom pełną integrację (uczęszczanie do szkoły, znalezienie dobrego zatrudnienia, mieszkania, kontaktów towarzyskich), podobnego zdania są sami migranci (MU2); KU7(17): *I couldn't be like integrated in this society so... I was yeah it was just not so not so good.*
-

Implikacje dydaktyczne

Brak znajomości j. polskiego znacznie utrudnia uczniom i uczennicom cudzoziemskim funkcjonowanie w szkole, np.

- problemy w opanowaniu materiału z poszczególnych przedmiotów;
- niezrozumienie instrukcji, poleceń czy wymagań, stawianych w środowisku szkolnym;
- brak wiedzy, co dokładnie, i w jaki sposób trzeba odrobić w domu (Wiśniewska 2012: 163).

Uczeń nie jest w stanie rozwiązać zadania nie z powodu braku odpowiedniej wiedzy przedmiotowej, lecz dlatego że nie rozumie instrukcji (Gwóźdź 2012: 140).

Co jest potrzebne w szkole?

- Podręczniki, które uczą dzieci metajęzyka:
dwa plus dwa równa się cztery – takie działanie nazywamy sumą;
  - Ukierunkowane i świadome wsparcie językowe (niem. *sprachsensibler Unterricht*) powinno być włączone na każdej lekcji dzięki odpowiednio uzupełnionym materiałom dydaktycznym;
  - Opiekun szkolny jako nauczyciel wspomagający dla dzieci cudzoziemskich dzielony między klasy;
-

Implikacje dydaktyczne

- Nauczyciel języka polskiego może zwracać uwagę na grzeczność językową, zwłaszcza sposoby mówienia do rozmówcy, z którym się nie zgadzamy, argumentowania bez obrażania.
- Wskazać na sposoby odnoszenia się do osób pochodzących z innych krajów, przedstawicieli innych narodów i grup etnicznych. Obcokrajowcy rzadko obrażają się, kiedy odnosimy się do nich za pomocą nazw określających kraje, regiony lub grupy etniczne/narodowościowe. Większość bowiem osób ma pozytywny stosunek do miejsca, z którego pochodzi.

Bardzo dziękujemy za uwagę

Skrócona bibliografia

- Adamczak-Krysztofowicz, S., Szczepaniak-Kozak, A. i Jaszczyk, M. (2016). Hate speech: An attempt to disperse terminological ambiguities. *Voci XIII*, 13–28.
- Adamczak-Krysztofowicz, S. i Szczepaniak-Kozak, A. (2017). A disturbing view of intercultural communication: Findings of a study into hate speech in Polish. *Linguistica Silesiana* 38, 285–310.
- Adamczak-Krysztofowicz, S. i Szczepaniak-Kozak, A. (2018). Bewusstsein für Hassrede durch Aufgaben zum interkulturellen Lernen entwickeln? Ausgewählte Ergebnisse eines multikulturellen Projektseminars zwischen Studierenden aus Poznań und Marburg. *Germanica Wratislaviensia. Acta Universitatis Wratislaviensis* 143, 437–456.
- Bilewicz, M., Marchlewska, M., Soral, W. i Winiewski, M. (2014). Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych. Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego.
- Gawlicz, K., Rudnicki, P. i Starnawski, M. (red.) (2015). Dyskryminacja w szkole – obecność nieusprawiedliwiona. O budowaniu edukacji antydyskryminacyjnej w systemie edukacji formalnej w Polsce. Raport z badań. Warszawa: Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej.
- Komitet Ministrów Rady Europy (2000). Dyrektywa o przeciwdziałaniu dyskryminacji na tle rasowym, narodowościowym i etnicznym. Rady Nr 2000/43/WE z 29 czerwca 2000 r.

Skrócona bibliografia

- Kowalski, S. i Tulli M. (2001). *Mowa nienawiści. Raport. Otwarta Rzeczpospolita: Stowarzyszenie Przeciwko Antysemityzmowi i Ksenofobii*. <http://or.icm.edu.pl/monitoring3.htm>
- Karwat, M. (2007). *O złośliwej dyskredytacji. Manipulowanie wizerunkiem przeciwnika*. Warszawa: PWN.
- Lankiewicz H. i Szczepaniak-Kozak, A. (2016). *Polityczna poprawność dyskursu edukacyjnego: Rola nauczyciela języka obcego w przeciwdziałaniu mowie nienawiści*. *Neofilolog*, 47(1), 53–66. <http://www.poltowneo.org/neofilolog-main/numery/351-neofilolog-nr-47-1-2016.html>
- Mikołajczyk, B. (2008). *Wyrażenia znieważające jako leksykalne środki realizacji aktów zagrażających twarzy na przykładzie języka niemieckiego i polskiego*. *Studia Germanica Gedanensia* 17, 186–197.
- Rapacka, S. (2009). *Kształcenie kompetencji interkulturowej uczestników procesu dydaktycznego poprzez rozwój komunikacji językowej*. V Międzynarodowa Konferencja Edukacyjna Ustroń 2009 „Języki obce w kontekście współczesnych wyzwań i perspektyw” <http://www.kms.polsl.pl/prv/spnjo/referaty/rapacka.pdf>.
- Strani, K. i E. Monteoliva. 2015. "RADAR Interview analysis. Project report". [online: http://lnx.radar.communicationproject.eu/web/htdocs/radar.communicationproject.eu/home/dokeos/main/document/document.php?cidReq=WS1&curdirpath=%2FFINAL_DELIVERABLES_WS1%2FD1.02_INTERVIEWS_OF_VICTIMS_OF_HATE_CRIME; DW 20.01.2016].
- Strani, K. i Szczepaniak-Kozak, A. (2018). *Strategies of othering through discursive practices: Examples from the UK and Poland*. *Lodz Papers in Pragmatics*, 14.1, 163–179. doi.org/10.1515/lpp-2018-0008
- Szczepaniak-Kozak, A. i Lankiewicz, H. (2017). *Wybrane aspekty mowy nienawiści w Polsce*. *Lingwistyka stosowana*, 21 (2017/1) 135–147